

УДК 811.222.1 '271+811.512.161 '271:81 '42
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-2-40>

Світлана СОПІЛЬНЯК,
orcid.org/0000-0002-2563-7652
доктор філософії з філології,
доцент кафедри іноземних мов
Воєнної академії імені Євгенія Березняка
(Київ, Україна) sveta_sopilnyak@ukr.net

Ганна ЧІТАК,
orcid.org/0009-0006-2135-4328
старший викладач кафедри іноземних мов
Воєнної академії імені Євгенія Березняка
(Київ, Україна) chitak@ukr.net

ПЕРСЬКІ ТА ТУРЕЦЬКІ ЕТИКЕТНІ МОВЛЕННЄВІ СТЕРЕОТИПИ ВІТАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено порівняльний аналіз перських і турецьких етикетних мовленнєвих стереотипів привітання як важливого складника мовленнєвого етикету та міжкультурної комунікації. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі міжкультурної взаємодії та необхідністю формування комунікативної компетентності у процесі вивчення іноземних мов, зокрема перської та турецької. Метою розвідки є виявлення структурно-семантичних і прагматичних особливостей етикетних формул привітання в обох мовах, а також визначення їхніх спільних і відмінних рис. У дослідженні розглянуто мовленнєвий етикет як систему соціально зумовлених норм і правил комунікативної поведінки, що реалізується через усталені мовні формули. Особливу увагу приділено феномену та 'ārof як ключовому компоненту перської культури ввічливості, а також ритуалізованості турецької комунікативної традиції. Проаналізовано основні типи формул привітання: універсально-нейтральні, релігійно марковані, часово детерміновані, а також формули, пов'язані з концептом гостинності. Встановлено, що в обох мовах широко представлені мовленнєві кліше про стан, самопочуття та роботу співрозмовника, а також відповідні реактивні формули, які виконують фатичну, емпатійну та контактовстановлюючу функції. Проведений аналіз продемонстрував, що вибір тих чи інших мовленнєвих засобів залежить від соціальної дистанції, ступеня формальності спілкування, культурного контексту, а також комунікативних намірів мовців. У результаті дослідження було виявлено як універсальні риси, притаманні обом лінгвокультурам, (наявність стандартних клішованих стереотипів привітання, діалогічних пар, варіативність відповідей), так і специфічні особливості, що зумовлені культурно-релігійними чинниками та національною мовною картиною світу.

Ключові слова: етикет, мовленнєвий стереотип, вітання, перська мова, турецька мова.

Svitlana SOPILNIAK,
orcid.org/0000-0002-2563-7652
PhD (Philology),
Associate Professor at the Foreign Languages Department
Yevheniy Bereznyak Military Academy,
(Kyiv, Ukraine) sveta_sopilnyak@ukr.net

Hanna CHITAK,
orcid.org/0009-0006-2135-4328
Senior Lecturer at the Foreign Languages Department
Yevheniy Bereznyak Military Academy
(Kyiv, Ukraine) chitak@ukr.net

PERSIAN AND TURKISH ETIQUETTE SPEECH STEREOTYPES OF GREETINGS: A COMPARATIVE ASPECT

The article presents a comparative analysis of Persian and Turkish etiquette speech stereotypes of greetings as an important component of speech etiquette and intercultural communication. The relevance of the study is обусловлена the growing role of intercultural interaction and the need to develop communicative competence in the process of learning foreign languages, in particular Persian and Turkish. The aim of the research is to identify the structural-semantic

and pragmatic features of etiquette greeting formulas in both languages, as well as to determine their common and distinctive characteristics. The study considers speech etiquette as a system of socially determined norms and rules of communicative behavior, realized through established linguistic formulas. Special attention is paid to the phenomenon of ta'arof as a key component of Persian politeness culture, as well as to the ritualized nature of Turkish communicative tradition. The main types of greeting formulas are analyzed: universal neutral, religiously marked, time-determined, as well as formulas related to the concept of hospitality. It was established that in both languages, speech clichés concerning the interlocutor's state, well-being, and work are widely represented, along with corresponding reactive formulas that perform phatic, empathic, and contact-establishing functions. The conducted analysis demonstrated that the selection of particular linguistic means depends on social distance, the degree of communication formality, cultural context, and the communicative intentions of the speakers. The study revealed both universal features inherent in both linguistic cultures (the presence of standard cliché greeting stereotypes, dialogic pairs, answer variability) and specific characteristics determined by cultural and religious factors and the national linguistic worldview.

Key words: *etiquette, speech stereotype, greeting, Persian language, Turkish language.*

Постановка проблеми. У сучасному світі міжкультурна комунікація набуває дедалі більшого значення, зумовлюючи підвищений інтерес до вивчення мовленнєвого етикету як невід'ємної складової комунікативної компетенції. Особливе місце у структурі мовленнєвого етикету посідають етикетні мовленнєві стереотипи – типові мовні формули, що регулярно використовуються у стандартних комунікативних ситуаціях, таких як привітання, подяка, вибачення, запрошення, висловлення побажань тощо. Розуміння та активне використання таких формул сприяє правильній інтерпретації намірів співрозмовника та забезпечує дотримання норм ввічливості у міжкультурному спілкуванні. З огляду на це виникає необхідність орієнтації в специфіці різних культур, зокрема перської та турецької, чії мови належать до різних мовних родин, але функціонують у близьких культурно-історичних ареалах.

Перська та турецька лінгвокультури характеризуються розвинутою системою мовленнєвого етикету та високим ступенем ритуалізації комунікативної поведінки. У перській культурі важливу роль відіграє феномен *ta'arof* – система соціально зумовлених вербальних і невербальних формул ввічливості, що регулюють взаємодію співрозмовників та відображають культурні норми скромності, взаємної поваги й соціальної дистанції. Турецька комунікативна традиція також містить значну кількість усталених етикетних формул, які відображають культурні цінності гостинності, поваги до співрозмовника та ієрархічності соціальних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовленнєвий етикет є предметом дослідження сучасної лінгвістики, соціолінгвістики та прагматики. Значна частина досліджень присвячена аналізу культурно зумовлених стратегій ввічливості, мовленнєвих актів та соціально-прагматичних норм комунікативної поведінки в різних мовах. Серед західних та іранських науковців, чії

праці присвячені вивченню перського мовленнєвого етикету, можна вказати на Х. Аламі, С. Раісі (Alami, Raeisi, 2026: 131), С. Гадегі (Ghaderi, 2025: 509), Н. Давар-Ардакані, Ф. Насірі (Davvar-Ardakani, Nassiri, 2025: 1) та інші. В українській іраністиці питаннями мовленнєвого етикету займається О. Мазепова (Мазепова, 2023: 29). Турецький мовленнєвий етикет досліджують А. Хаят, С. Хаят Келеш, Х. Саджад (Hayat, 2024), С. Кокджу, Е. Кот Артундж (Kokcu, Kot Artubcu, 2021: 25) та інші. Серед українських тюркологів, які вивчають мовленнєві стереотипи, варто зазначити І. Покровську (Покровська, 2021: 527).

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю глибшого аналізу етикетних мовленнєвих стереотипів як засобів реалізації ввічливості у міжкультурній комунікації, а також зростанням інтересу до вивчення перської та турецької мов у контексті професійної підготовки фахівців-філологів, перекладачів і міжнародників. Порівняльне вивчення таких стереотипів сприяє виявленню як універсальних, так і специфічних рис мовленнєвого етикету, що є важливим для уникнення комунікативних непорозумінь і формування міжкультурної компетентності.

Отже, **мета** цієї розвідки полягає у здійсненні порівняльного аналізу перських і турецьких етикетних мовленнєвих стереотипів вітання, визначення їхніх структурно-семантичних та прагматичних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєвий етикет як соціальне явище є певною системою правил, які регулюють мовленнєву діяльність співрозмовників в умовах вербального спілкування, яке є складним процесом налагодження контакту між людьми чи групами осіб. Українські дослідниці В. Тимкова та Е. Манжос зазначають, що мовленнєвий етикет є своєрідним національним кодексом словесної пристойності, правилами ввічливості. Такий кодекс історично формується в культурних шарах певного народу

та передається з покоління в покоління як еталон гідної мовленнєвої поведінки, вираження людської гідності й честі, благородства й аристократизму духу (Тимкова, Манжос, 2025: 156). Мовленнєвий перський етикет, що проявляється через систему мовних знаків, символів, стереотипів, усталених словесних формул, а також жестів і міміки, увібравши в себе найдавніші звичаї та традиції, сформував цілісну систему. Вона функціонує в різноманітних комунікативних ситуаціях і виступає одним із кодів, який відображає унікальність національної мовної картини світу. Такою системою є культурний комплекс ввічливості **ta'ārof** – «розгалужена система взаємовідносин, яка вкриває собою все соціальне життя іранців і заснована на ввічливості, зведеної в ранг абсолюту» (Мазепова, 2015: 330). Можна впевнено стверджувати, що успішна комунікація з представниками перського лінгвоментального простору неможлива без знання цієї специфічної та розгалуженої системи ввічливості.

Перський мовленнєвий етикет буквально переповнений стійкими мовленнєвими одиницями, тобто етикетними мовленнєвими стереотипами, які дають нам можливість вираження неконфліктного, ввічливого ставлення до людей. З іншого боку, етикет дозволяє нам добирати мовленнєві засоби відповідно до конкретної ситуації та учасників спілкування. Відтак, попри те, що мовленнєвий етикет загалом реалізується через усталені, стереотипні формули й комунікативні одиниці, кожен окремий мовленнєвий акт передбачає індивідуальний, творчий вибір.

Дослідники зазначають, що структуру мовленнєвого етикету формують основні комунікативно-смыслові групи – складники типових ситуацій спілкування: вітання, прощання, звертання, вибачення, подяка, побажання, прохання, пропозиція, співчуття, похвала тощо. Вона тісно пов'язана із соціальним виміром етикету, виконуючи регулятивну функцію у виборі мовленнєвого реєстру та ритуалізованих форм поведінки (Тимкова, Манжос, 2025: 159).

Варто зауважити, що зазначені комунікативні ситуації як частина національної культури мають маркований характер, тобто їх використання залежить від певного соціального середовища, певної ситуації та відповідно комунікантів. Використання того чи іншого мовленнєвого стереотипу, який є найбільш прийнятним для даного контексту, потребує ретельного та уважного відбору, що становить додаткові труднощі для мовця.

Для проведення порівняльного аналізу у межах цього дослідження ми обрали комунікативну

ситуацію привітання, яка займає важливе місце у загальній системі мовленнєвого етикету.

Для комунікативної ситуації привітання у перській мові характерною є наявність варіативної системи етикетних формул, семантика й уживання яких зумовлюються соціокультурними, релігійними та прагматичними чинниками. Найбільш уживаним мовленнєвим стереотипом є слово арабського походження **السّالّم** *salām* ('вітаю', 'мир'), яке виконує функцію універсальної нейтральної формули привітання без часової чи ситуативної обмеженості. У прагматичному аспекті ця одиниця є стилістично немаркованою та широко використовується в усіх типах дискурсу. Більш формалізованою та релігійно-маркованою є формула **السّالّم علیکم** *Salām aleykom* ('мир вам'), що має виразну ісламську конотацію та реалізує не лише фактичну, а й етикетно-солідаризуючу функцію. Її стандартною реактивною формою є **السّالّم علیکم** *Aleykomo-s-salām* ('і вам мир'), що формує стійку діалогічну єдність. Водночас у сучасному іранському суспільстві спостерігається тенденція до актуалізації питомо перських форм привітання, зокрема **دورد** *dorud* ('вітаю') або **دورد ربّ** *dorud bar šomā* ('вітання вам'). Семантично ці одиниці виконують ту саму функцію встановлення контакту, однак у прагматичному вимірі вони можуть слугувати маркерами національно-культурної ідентичності та дистанціювання від релігійно забарвлених арабізмів. Окрему групу становлять форми, детерміновані часовими параметрами: **زور** *sobh bexeur* ('доброго ранку'), **روز** *ruz bexeur* ('добрий день'), **شب** *šab bexeur* ('добрий вечір/доброї ночі'). Узагальненою, часово немаркованою формою є **وقت** *vaqt bexeur* (букв. 'доброго часу доби'), яка використовується в ситуаціях, коли часовий параметр не є релевантним або невідомим. Специфічним різновидом є формули, пов'язані з етикетом гостинності, зокрема **خوش آمدید** *hoš āmadid* ('ласкаво просимо'), що функціонує як усталена форма привітання гостей. У прагматичному плані вона реалізує ритуал прийому та виконує важливу соціальну функцію підтримання ввічливих міжособистісних відносин.

У системі турецького мовленнєвого етикету формули привітання становлять важливий сегмент комунікативних стереотипів, що відображають взаємодію семантичних значень із прагматичними умовами їх уживання. Їхня варіативність зумовлена такими чинниками, як ступінь формальності спілкування, соціальна дистанція між комунікантами, часові параметри ситуації та культурно-релігійний контекст. До нейтральних універсальних

формул належать *merhaba* та *selam(lar)* ('вітаю!' / 'привіт!'), які не мають чіткої часової прив'язки й функціонують як загальні маркери встановлення контакту. При цьому *merhaba* характеризується більшою стилістичною нейтральністю й уживається як у формальному, так і в неформальному спілкуванні, тоді як *selam / selamlar* мають розмовний характер і частіше використовуються у колі знайомих або в неофіційній комунікації, зокрема в електронному дискурсі. Окрему групу становлять релігійно марковані формули, зокрема *selamünaleyküm*, що семантично реалізує побажання миру й має виразну ісламську конотацію. У прагматичному аспекті ця формула виконує не лише функцію привітання, а й сигналізує про культурну та релігійну спільність комунікантів, виступаючи маркером солідарності. Її типовою відповіддю є *aleyküm selam*. Значну частину становлять формули, детерміновані часовими параметрами: *günaydın(lar)*, *iyi sabahlar / hayırlı sabahlar* ('доброго ранку!'), *iyi günler / hayırlı günler*, ('добрий день!') *iyi akşamlar / hayırlı akşamlar* ('добрий вечір!'), *iyi geceler / hayırlı geceler* ('доброї ночі!'). Їхня семантика безпосередньо пов'язана з відповідними відрізками доби, тоді як прагматичні відмінності проявляються у виборі лексичних компонентів. Зокрема, конструкції з компонентом *iyi* (букв. 'добрий') мають нейтрально-ввічливий характер, тоді як *hayırlı* (букв. 'той, хто робить добру справу') надає висловлюванню додаткового відтінку побажання благословення, що частіше актуалізується в традиційному або релігійно орієнтованому середовищі. Використання форм множини (-*lar*) виконує функцію вираження ввічливості та соціальної дистанції. Специфічною рисою турецького мовленнєвого етикету є наявність формул, пов'язаних із концептом гостинності, зокрема діалогічної пари *hoş geldiniz – hoş bulduk*. Перша формула реалізує намір прийому гостя ('Ласкаво просимо!'), тоді як друга виконує реактивну функцію ('З добром прийшли!'). У прагматичному плані ця єдність відтворює ритуалізовану модель взаємодії, характерну як для приватного, так і для офіційного дискурсу. Також у сучасній неформальній турецькій мові функціонують такі варіанти, як *hoş geldin / hoş buldum*, пом'якшена ввічлива форма *merhabalar*, стилістично підвищена або експресивна форма *selam olsun*, а також запозичені чи молодіжні привітання на кшталт *hey* або *hi*.

Звичайно, що і в перській, і в турецькій лінгвокультурах етикет привітання не обмежується вищенаведеними фразами. Після основної форми привітання зазвичай слідує продовження. Здебільшого воно полягає в поінформуванні про стан

здоров'я чи справ співрозмовника. Вибір маркерів і лексичних формул мовного етикету залежить від характеру відносин комунікантів, середовища, в якому здійснюється комунікація, а також намірів співрозмовника для продовження мовленнєвого акту. Формули на зразок *مدش لاحشوخ hoşhāl šodam* ('радий бачити!') або *احشوخ امش ندید ز امدش az didan-e šomā hoşhāl šodam* ('я був радий вас бачити!'). семантично виражають позитивну оцінку факту зустрічі. У прагматичному аспекті вони виконують функцію встановлення доброзичливого контакту та можуть варіюватися за ступенем формальності: розгорнута форма з займенником *šomā* є більш ввічливою та характерною для формального спілкування, тоді як коротші варіанти типові для неформального дискурсу.

Центральне місце у структурі повсякденної комунікації займають кліше-запити про стан співрозмовника. Найуживанішими є *چتووی؟ četowgi* ('як ти?') та *تی بوی؟ xubi* ('ти в порядку?'), які мають узагальнену семантику й використовуються переважно в неформальному мовленні між знайомими. Їхні формальні відповідники *دیروتی؟ četowrid* ('як ви?') та *دیستسه بوی؟ xub hastid* маркують соціальну дистанцію та повагу до адресата. Подібну функцію виконує також кліше *احشوخ تالاح hāl-e šomā četowr ast*, яке є стилістично більш нейтральним або книжним. Окрему підгрупу становлять формули, що актуалізують фізичний або загальний стан: *تیتمالس salāmati* ('чи ти здоровий?'), *احشوخ تالاح hāl-et četowr-e* ('як твій стан/самопочуття?'). Вони виражають емпатію та зацікавленість станом співрозмовника, що є важливим елементом перської мовленнєвої етики. Ідіоматичні формули на кшталт *ر ب و ر ru be gāhi* (букв. 'ти обличчям до дороги' у значенні 'чи у тебе все гаразд?') мають переносне значення й функціонують у неформальному мовленні, підсилюючи ефект дружності та невимушеності. Аналогічно, кліше *کار و راب کār-o-bār četowr-e* ('як твої справи/робота?') конкретизує сферу інтересу до професійної або життєвої діяльності адресата. Варто також відзначити розмовну форму *تی نوز می mizun-i* ('ти в нормі/ ти в балансі?'), яка належить до неформального, часто молодіжного мовлення. Форми *چه خبر؟ če xabar / اخبار چه xabarhā* ('які новини?') виконують переважно фатичну функцію, у відповідь на що зазвичай вживається стандартна форма *تیتمالس salāmati* ('здоров'я'). Вони характерні для неформального спілкування та сигналізують про встановлення або підтримання контакту. У сучасній перській мові також уживаються такі форми, як *عاضوا مبوخ زی چه مہ owzā' četowr-e* ('як ситуація?').

hame çiz xub-e ('все добре?'), مردنگ یم روطچ راگزور ruzgār četowr migozar-e ('як життя минає?'), які розширюють семантичне поле запиту про стан справ і можуть варіюватися від нейтральних до стилістично експресивних.

У турецькій мові універсальною базовою моделлю є *nasıl?* ('як?'), яка в ізольованому вигляді має неповну семантичну реалізацію й функціонує переважно як еліптична форма у неформальному мовленні. Розгорнуті варіанти *nasılsın?* (неформально, форма однини) та *nasılsınız?* (формально, форма множини) є найбільш нейтральними кліше, що використовуються для ввічливого запиту про загальний стан співрозмовника. Прагматично форма з афіксом множини *-sınız* маркує соціальну дистанцію, повагу або офіційність ситуації. Кліше *sağlıgın nasıl? / sağlığını nasıl?* ('як твоє/Ваше здоров'я?') мають конкретизовану семантику й актуалізують турботу про фізичний стан адресата. У прагматичному аспекті вони частіше вживаються в більш формальному або емпатійному контексті. Аналогічну функцію виконують формули з компонентом *keyif*: *keyfin nasıl? / keyfiniz nasıl? / keyifler nasıl? / keyfiniz sağlığını nasıl?*, де лексема *keyif* ('настрій', 'самопочуття') розширює значення до психоемоційного стану. Варіанти з множиною (*keyifler*) або комбіновані структури підсилюють ввічливість і створюють більш розгорнуту, прихильну тональність. Форми *afiyette misiniz?* ('чи Ви в доброму здоров'ї?') та *afiyettesiniz inşallah* ('сподіваюся, Ви в доброму здоров'ї') є стилістично підвищеними й мають відтінок традиційної або релігійно маркованої ввічливості. Зокрема, компонент *inşallah* ('як дасть Бог') додає висловлюванню модальності побажання й часто вживається у формальному або шанобливому спілкуванні. Кліше *nasıl gidiyor?* ('як іде/як справи?') має узагальнену процесуальну семантику й є типовим для нейтрально-розмовного регістру. Воно не передбачає деталізованої відповіді й часто виконує фатичну функцію підтримання контакту. Форми *ne yapıyorsun? / ne yapıyorsunuz?* (у розмовному мовленні *parıyorsun / parıyorsunuz*) ('що робиш/що робите?') семантично спрямовані на запит про поточну діяльність, однак прагматично часто використовуються як еквівалент привітання, особливо в неформальному мовленні. Найбільш неформальними та ідіоматичними є кліше *ne var ne yok?* ('що нового?') та *ne haber?* (розм. *naber*) ('які новини?'). Вони функціонують як маркери дружнього спілкування, не передбачають детальної відповіді та часто виконують виключно фатичну функцію.

Такі формули етикету як в перській лігвокультурі, так і в турецькій потребують певних форм відповіді. Наприклад, у перській мові найбільш вживаними формами позитивної відповіді є такі: *خوبم xubam* ('я в порядку'), *هमे هبوح hame çî xub-e* ('все добре'), *هमे هبلع hame çî âli-e* ('усе чудово'), *خدا را ادخ hodâ râ šokr* ('дякувати богу') та інші. У випадку негативної відповіді переважно використовуються такі кліше: *متسین بوح xub nistam* ('я не в порядку'), *هلاچ هلاب هلام باده hâlam bade* ('погано'), *مردنگ یم migzare* (букв. 'минає'), *الصا اسلان ناپورس aslan napors* ('узагалі не питай'). Для відповіді нейтрального характеру вживаються форми *خبره تسیں یصاخ xabar-e xâssi nist* ('нічого особливого'), *همه لشم mesl-e hamişe* ('як завжди'), *زندگی داور یگدنز zendegi revâl-e* ('життя рутина').

У турецькій мові група відповідей із нейтрально-помірною оцінкою (50/50) представлена такими формулами, як *idare eder* ('так собі, можна жити'), *şöyle böyle* ('так-сяк'), *fena değilim* ('непогано'). Семантично вони виражають посередній стан, а прагматично виконують функцію «пом'якшеного» самопредставлення, уникаючи як надмірного позитиву, так і відкритого негативу. Ідіоматичні вислови *yuvatlanıp gidiyoruz* ('якось крутимосся') та *iç güveysinden halliceyim* мають розмовний і жартівливий характер; останній містить культурно маркований образ «зятя в домі дружини», що імпліцитно передає стан не надто успішного або залежного існування. Відповіді з позитивною або нейтрально-позитивною оцінкою (*iyiyim, tamamım; iyilik sağlık; her şey yolunda; çok şükür*) є найбільш уживаними в повсякденній комунікації. Їхня семантика варіюється від загального «все добре» до більш формалізованих або культурно маркованих побажань. Зокрема, *çok şükür* ('слава Богу') має релігійний компонент і часто використовується як формула вдячності за стан благополуччя. Кліше *her zamanki gibi* ('як завжди'), *aynı, her aynı* ('все, як завжди'), *eski tas, eski hamam* (букв. 'стара миска, старий хаммам' у значенні 'все так само, нічого не змінюється') підкреслюють стабільність і відсутність змін; останній вислів є ідіоматичним і стилістично забарвленим, характерним для розмовного мовлення. Окрему прагматичну групу становлять метакомунікативні або риторичні відповіді, як-от *nasıl olduğum gerçekten umurunda mı?* ('тобі справді цікаво, як у мене справи?'). Вони не передають фактичного стану, а радше ставлять під сумнів щирість запитання, виконуючи функцію дистанціювання або іронічної реакції, переважно в неформальному або емоційно напруженому контексті. Негативно марковані відповіді

(keyfim yok ‘нема настрою’); havamda değilim ‘не у душі’); moralim bozuk ‘я засмучений’); benim sıkkin ‘мені нудно’) варіюються за інтенсивністю від легкого дискомфорту до вираженого емоційного напруження. Ідіоматичні конструкції ne sen sor ne ben söyleyeyim ‘краще не питай’) та benim burnumda ‘я на межі’) підсилюють експресивність висловлювання. Розгорнуті метафоричні формули на кшталт nasıl olayım, üstüme yıkılmağa devam ediyor dünya ‘які в мене можуть бути справи, коли цей світ падає на мене’) виконують експресивно-драматичну функцію й характерні для емоційно насиченого, неформального дискурсу. Відповіді з високим ступенем позитивної оцінки (süperim ‘супер’; harikaım ‘чудово’; bomba gibiyim ‘бомба’; on numara ‘10 із 10’) мають експресивний характер і типові для неформального спілкування. Ідіоми tuğr gibiyim ‘як огірочок’) та keyfim yerinde; neşem yerinde; ‘я у гарному настрої’ moralim iyi ‘усе добре’ конкретизують добрий фізичний або емоційний стан. Прагматично такі формули не лише інформують, а й створюють позитивний емоційний фон взаємодії. Особливу групу становлять відповіді з інтерперсональною спрямованістю: Seni gördüm, daha iyi oldum / ...daha kötü oldum ‘тебе побачив, стало краще / гірше’. Вони виходять за межі власне самохарактеристики й безпосередньо включають співрозмовника в оцінку стану, виконуючи або компліментарну, або іронічно-негативну функ-

цію. Їх уживання залежить від ступеня близькості між комунікантами та контексту взаємодії.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз перських і турецьких етикетних мовленнєвих стереотипів привітання засвідчив, що обидві лінгвокультури характеризуються розвинутою, варіативною та високоритуалізованою системою формул ввічливості, у якій поєднуються універсальні комунікативні моделі та національно-специфічні особливості. Спільними є наявність нейтральних універсальних привітань, часово маркованих формул, релігійно забарвлених одиниць, а також розгалуженої системи кліше-запитів про стан співрозмовника і відповідних реактивних реплік, що виконують фатичну та контактовстановлювальну функції. Водночас відмінності виявляються у ступені впливу релігійного чинника, ролі культурних концептів (зокрема ta’arof у перській традиції), а також у прагматичних нюансах вибору формул залежно від соціальної дистанції, рівня формальності та комунікативного наміру. Отже, етикетні мовленнєві стереотипи привітання виступають важливим інструментом регуляції міжособистісної взаємодії та відображають глибинні культурні цінності, що має суттєве значення для формування міжкультурної комунікативної компетентності. Перспективами подальших досліджень вбачаємо у проведенні семантико-прагматичного аналізу перських і турецьких етикетних мовленнєвих стереотипів прощань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Allami H., Raeisi S. Teaching Persian Politeness to Non-Persian Speakers. *Trends in Persian Language, Literature and Pedagogy*. 2026. Pp. 131–144.
- Davar-Ardakani N., Nassiri F. Comprehensive Description of Persian Ta’arof. *Handbook of Teaching and Learning Persian as a Secomd Language*. 2025. Pp. 1–15.
- Ghaderi S. How Ta’arof works: Ritual politeness and social hierarchy in Persian communication. *Intercultural Pragmatics*. 2025. Vol. 22, no. 3. Pp. 509–544.
- Hayat A., et al. Turkish Language Soial Etiquette Variations In Line With Social Norms An Algorithmic Study Of Machine Learning. *Educational Administration: Theory and Practice*. 2024. 30 (4), Pp. 10351-10361.
- Kokcu S., Kot Artunc E. Politeness in Turkish Face to Face Service Encounters. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmalı Dergisi*. 2021, 1(2). Pp. 25–44.
- Мазепова О.В. Внутрішній світ людини у перському лінгвоментальному просторі: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 440 с.
- Мазепова О. Компліменти в перськомовній комунікації: універсальне та етноспецифічне. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*. 2023. №29. С. 29–36.
- Покровська І. Кліше та сталі вирази мови документів офіційно-ділового стилю сучасної турецької мови. *The XXVII International Science Conference “Multidisciplinary Academic Research And Innovation”*, (Amsterdam, May 25–28 2021). Amsterdam, 2021. Pp. 527–529.
- Тимкова В., Манжос Е. Традиційні стереотипи мовленнєвого етикету в рамках українського світогляду. *Молодь і ринок*. 2025. №1 (233). С. 156–162.

REFERENCES

- Allami H., Raeisi S. (2026) Teaching Persian Politeness to Non-Persian Speakers. *Trends in Persian Language, Literature and Pedagogy*. 131–144. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-95-1046-7_7.
- Davar-Ardakani N., Nassiri F. (2025) Comprehensive Description of Persian Ta’arof. *Handbook of Teaching and Learning Persian as a Secomd Language*. 1–15. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-96-4317-2_26.

3. Ghaderi S. (2025) How Ta'ārof works: Ritual politeness and social hierarchy in Persian communication. *Intercultural Pragmatics*. Vol. 22, no. 3. 509–544. DOI: <https://doi.org/10.1515/ip-2025-3004>.

4. Hayat A., et al. (2024) Turkish Language Soial Etiquette Variations In Line With Social Norms An Algorithmic Study Of Machine Learning. *Educational Administration: Theory and Practice*. 30 (4). 10351–10361. DOI: <https://doi.org/10.53555/kuey.v30i4.6793>.

5. Kokcu S., Kot Artunc E. (2021) Politeness in Turkish Face to Face Service Encounters. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmalı Dergisi*. 1(2). 25–44.

6. Mazepova O.V. (2015) Vnutrishnij svit liudyny u perskomu linhvomentalnomu prostori [Linguistic conceptualization of the inner world of a man in the Persian linguistic space] : monohrafiia. Kyiv : Vydavnychi dim Dmytra Buraho. 440 p. [in Ukrainian].

7. Mazepova O. (2023) Komplimenty v perskomovnij komunikatsii: universalne ta etnospetsyficne [Compliments in persian-speaking communication: universal and ethnospecific]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Skhidni movy ta literatury*. 29. 29–36. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2023.29.05> [in Ukrainian].

8. Pokrovska I. (2021) Klishe ta stali vyrazy movy dokumentiv ofitsiino-dilovoho styliu suchasnoi turetskoi movy [Clichés and fixed expressions of the language of documents of the official business style of the modern Turkish language]. *The XXVII International Science Conference "Multidisciplinary Academic Research And Innovation"*. (Amsterdam, May 25–28 2021). 527–529. [in Ukrainian].

9. Tymkova V., Manzhos E. (2025) Tradytsiini stereotypy movlennievoho etyketu v ramkakh ukrainskoho svitohliadu [Traditional stereotypes of speech etiquette in the framework of the ukrainian outlook]. *Molod i rynek*. 1 (233). 156–162. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.322712>

Дата першого надходження статті до видання: 15.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

